

ZAŠTO GEORGE BERNARD SHAW?

(O JEDNOM PRIMJERU IZ SOCIOLOGIJE KNJIŽEVNOSTI)

Helena Peričić

1. 0 Veze domaće kulturne javnosti i književne kritike s britanskom književnošću tek se u znatnijoj mjeri uspostavljaju upravo nakon Prvoga svjetskog rata, što je zapravo nastavak – nakon razmjerno dugoga prekida - tendencije koju su započeli Milivoj Šrepel a posebno Vladoje Dukat djelima *Čitanka iz englesko-američke i skandinavske književnosti* (1903) i *Slike iz povijesti engleske književnosti* (1904). George Bernard Shaw (1856-1950) u međuratnom je razdoblju u kojem na hrvatskim pozornicama prevladavaju suvremeni britanski (kao i američki) dramski autori, uz Shakespearea i Somerseta Maughama, najizvođeniji dramatičar.

1. 1. Shaw je – uz Shakespearea – ujedno i najzastupljeniji britanski pisac u hrvatskoj književnoj kritici toga razdoblja. U periodu između dvaju svjetskih ratova, naime, od ukupnoga broja bibliografskih jedinica (objavljenih u periodici i knjigama) posvećenih britanskoj književnosti, otprilike osmina govori upravo o tom komediografu.

U rečenom je razdoblju u hrvatskom tisku objavljeno više od 50 bibliografskih jedinica o G. B. Shawu,¹ što anonimnih što poznatih/imenovanih autora napisa. U Bibliografiju, koju navodim iza ovog priloga, uvrštavam i neke naslove članaka u kojima nije razvidno koji se pisci u člancima obrađuju.² Napisa autori kojih su nepoznati ili onih čije je ime naznačeno tek inicijalima ima 14 (L. L., -ll-, L-nj-ac, d., R. i drugi). Postoje i napisi autora izvorno naznačenih inicijalima koje sam mogla »dešifrirati« (npr. iza inicijala V. I. V. stoji ime Vladimira Vukovića, iza rm. Rudolf Maixner, iza S. B. Slavko Batušić itd.). Autori koji se bave Shawom

uglavnom su domaći novinari, publicisti (Josip Horvat), kazališni kritičari (Kalman Mesarić), književni kritičari odnosno osobe profesionalno vezane uz, moderno rečeno, »znanost o književnosti«³ (Josip Torbarina i Ivo Hergešić) i drugi. Što se stranih autora napisa tiče, zastupljeni su Julius Bab, G. K. Chesterton i Hesketh Pearson, čiji su napisi očito preuzeti iz stranog tiska. Svi su napisi u nas objavljeni u časopisima (uglavnom književnim ili kazališnim poput *Hrvatskog kola*, *Kazališnog lista* i *Hrvatske pozornice*) ili novinama (poput *Obzora*, *Narodnih novina*, *Jutarnjeg lista*, *Hrvatske straže* i dr.). Jedine novine koje su objavile napis o Shawu (1926) a izlazile su na stranom jeziku - bile su *Morgenblatt*.

Napisi o Shawu prije 1920. godine u nas su malobrojni. Godine 1906. o Shawu piše Ivan Krnic,⁴ a u jednom putopisu iz Londona spominje ga 1914. Srđan Tucić.⁵ U dvadesetim a potom tridesetim godinama spomenuti broj od nešto više od 50 napisa čini se da je gotovo pravilno podijeljen između dva desetljeća. Paralelno s objavljivanjem napisa o Shawu, na hrvatskim se pozornicama prikazuje razmjerno velik broj djela toga dramatičara: ukupno devet Shawovih drama u više od 90 predstava. Pri tom je Shaw po zastupljenosti drugi u nizu od 39 britanskih dramskih autora prikazivanih u periodu od 1914. do 1940. na hrvatskim pozornicama – neposredno iza Shakespearea.⁶

2.0 U naslovu ovoga rada postavljeno je pitanje koje ne zahtijeva samo i isključivo odgovor na razini književne recepcije (poetičke, kritičke, prevoditeljske, teatrološke...) već općenito recepcije koja, zbog same prirode Shawova opusa, zadire i u područje takozvane sociologije književnosti i, analogno tomu, u neke specifične i/ili specijalističke segmente unutar toga područja.

Glavnina napisa u Bibliografiji objavljena je u povodu izvođenja nekog Shawova komada na hrvatskim pozornicama.⁷ Popularnost toga dramatičara u nas bila je tih desetljeća tako izražena da su se neki autori napisa osvrtni i na recepciju Shawa u stranim sredinama (npr. u Pragu i Beču), pišući u povodu izvedbi Shawa u tamošnjim kazalištima.⁸ Korpus napisa o Shawu u nas mogao bi se razdijeliti temeljem nekoliko tematskih sastavnica:

- kraći prikazi nekih Shawovih drama (prigodom izvedbi u kazalištu);
- napisi prigodom Shawovih jubilarnih rođendana 1926. i 1931. i dobivanja Nobelove nagrade za književnost (Krlježa, Tomašić, Vinković, Uvanović);
- Shawov opus u kontekstu moderne dramske/književne proizvodnje, kako engleske tako svjetske (Anonim., »Nekoliko riječi o modernoj engleskoj

- drami«, *Hrvatska pozornica*, 1926-1927, 14, 10-14; Anonim., »Misli G. B. Shaw-a o dramama i pozorištu«, *Dubrovačka tribuna*, 1, 1929, 15, 1-2);
- članci o Shawovim pogledima na demokraciju (V. Vuković, »G. B. Shaw o sveučilištu i o demokraciji«, *Obzor*, 70, 1929, 291, 2), sveučilište, religiju (d. »G. B. Shaw i kršćanstvo«, *Narodna politika*, 10, 1927, 83, 2-3), turizam (npr. povodom Shawove posjete Dubrovniku 1929. godine: Lupis-Vukić, »Bernard Shaw kao turista u Dalmaciji«, *Jugoslavenski turizam*, 2, 1929, 6, 189; R. »Bernard Shaw u Dubrovniku«, *Narodna svijest*, 2, 1929, 23), politici (J. Torbarina, »Staljin – Vels – Šo o krupnim problemima sadašnjice«, *Nova Evropa*, sv. 23, 1935, Zagreb, 1, 30-32; A. Maurois, »Socijalizam Bernarda Shawa«, *Radnički glasnik*, 18, 1939, 3/4, 5) itd.

2. 1. Prigodničarski članci vezani uz izvedbe Shawovih drama ističu u pravilu idejnost i tendencioznost u tim djelima, koje međutim nisu izražene kao puko deklamatorstvo već kao dovođenje »živih sila, dviju stranki« dok »ideja iskače i sama iz konflikta« (Maixner),⁹ pri čemu je Shaw prije svega »pjesnik a ne socijalni reformator«.¹⁰

Već u jednom od prvih napisa u kojima se spominje Shaw, u Tucićeve članku iz 1914, ističe se Shawova kontroverznost, jer on »imade kod svojih engleskih zemljaka prilično istu sudbinu kao hrvatski autori kod svoje zagrebačke publike«. Poput drama *Zanat gospođe Warren* i *Candida*, predstava koje su zbog ogorčenja puritanske publike morale nestati s repertoara, tako i *Pygmalion* te 1914. godine izaziva negativnu reakciju javnosti i novinstva koje djelo, prema Tucićevim riječima, naziva »insolent injury engleske uljudbe«.¹¹

Ipak, unatoč nastojanju da se Shawu pristupi kao dramatičaru s novim pogledima na kazalište, zadržava se dojam da se u svim tim napisima o britanskom autoru irskoga podrijetla govori kao o »sociologu i modernom sociološkom reformatoru«.¹² U *Kazališnom listu* (1920-21) tiskano je nekoliko članaka koji očito predstavljaju najave ili osvrtne na izvedbe Shawovih djela. Tako Ivan Franić Požežanin najavljuje novu predstavu: Shawova *Liječnika u dilemi*, nazivajući Shawa Ibsenovim učenikom, zamjerajući mu preistaknutu satiričku tendencioznost i nedostatak »pjesničkoga odaha«, ali priznajući kako je Shaw dobar tehničar i programatičar čije je najavljeno djelo obilježeno jakom koncepcijom i satikom.¹³

U tom će listu isto djelo biti hvaljeno kao komad začinjjen »dubokim psihološkim opažajima«, koji će »obogatiti naš repertoar«.¹⁴

U *Kazališnom listu* hvaljena je i predstava *Heartbreak House* prikazana tih dana u Beču. U osvrtu se ističe Shawova »irska zlobna sarkastičnost« kojom se on obrušava na engleski »common sense« i »gentlemanski moral«.¹⁵ Pisac članka iznosi zanimljivu usporedbu toga djela kojim se kritizira europski predratni mentalitet s Čehovljevim *Višnjikom* (pisac navodi naslov »Trešnjik«!) kao odrazom proturevolucionarne Rusije. Kritičar zamjećuje da se bečka publika nije oduševila tim Shawovim djelom.

Slavko Batušić, pišući o *Svetoj Ivani* 1925, tvrdi kako su Shawove drame unatoč autorovim godinama »sve bolje« jer se, opisujući autorovu borbu i protest ostvaruje »genijalno duhovitim sredstvom«: on postavlja superiornog čovjeka kao zrcalo ili kao neki »neobično osjetljiv aparat« (...) »među ljude iz prošlosti i sadašnjosti, koji u sebi nose sve mane i sve smiješnosti vječnih općeljudskih poroka, na koje taj njegov superiorni tip živo reagira, sukobljuje se s njima i bori«.¹⁶

Čini se da je opće raspoloženje izraženo u prigodnim osvrtima bilo pozitivno, kao što je bilo i u ostalom kazališno osviještenom dijelu Europe toga doba. Uostalom, 1925. godine Shaw je primio i Nobelovu nagradu za književnost, što je na toga autora – iako već u poznijim godinama - očito usmjerilo novu, osvježenu, autoritetom podcrtanu pozornost kazališne i uopće kulturne javnosti.

Godine 1932. Josip Bogner objavljuje, u kontekstu onodobne kritike ozbiljniju i s aspekta komparatistike u nas zanimljivu raspravu – napisanu na u predmetnom razdoblju rijetko akademskoj razini¹⁷ – gdje o Shawu govori kao o predstavniku teatra groteske koji je uz Pirandella naslijedio idejnu liniju toga teatra od Henrika Ibsena.¹⁸ Shaw je s Ibsenom dijelio to što su obojica socijalni propovjednici i reformatori, koji pišu s jasno izrađenim socijalnim tendencijama. No, dok se Ibsen služi ironijom, Shaw se služi cinizmom – obrazlaže Bogner. Prema Bognerovu je sudu Shaw »romantik koji u stvari ubija romantiku njezinim vlastitim oružjem – vicom«; Shaw je pisac tragikomedije koji se smije svemu pa i sebi. Naš je kritičar štoviše uvjeren da je groteskni teatar Shawa (i Pirandella) zapravo pravo kazalište suvremenoga doba.

Upravo pregledani napisi: osvrti koji se bave Shawovim dramama i predstavama temeljenim na njima, napisi temeljeni na anegdoti komentiranoj ili lišenoj kritičareva komentara te članci pisani prigodom piščeva rođendana i sl. u kontekstu recepcije Shawa u našem tisku iz predmetnoga razdoblja – ulaze u

kategoriju tzv. žurnalističke kritike. To su tekstovi većinom pisani impresionistički i nepretenciozno, autori kojih ne pokazuju odveć veliku upućenost u predmet, koji se u pravilu pozivaju na tuđe sudove nemajući vlastitih mjerila.

2. 2. Publicistički napisi načelno su ozbiljniji i stroži od žurnalističkih; njihovi autori nastoje dati sud na temelju vlastitih kriterija, pa se odlikuju većom agresivnošću u smislu polemičnosti i izazivanja polemičnosti. No, imajući na umu današnju perspektivu i predodžbu o Shawu kao dramatičaru koji više ne »živi« na kazališnim daskama kao kroničar/kritičar/satiričar prve polovice 20. stoljeća te se ni izdaleka ne prikazuje onako često kako se prikazivao u zapadnoj Europi u spomenutom periodu, vjerujem da se ovdje valja vratiti na pitanje iz naslova. Odgovor na to pitanje zacijelo se ne nalazi u onim naslovima koji se bave književnošću ili kazalištem već u samim idejama koje je ponudio Shaw. Ipak, čini se kako tekst koji bi mogao poslužiti kao poveznica između ta dva prostora – žurnalističkog i publicističkog - Bognerov je spomenuti članak.

Upravo u publicističkoj kritici, čini se, valja tražiti odgovor na naše pitanje.

U publicističke napise o Shawu ulaze zapravo oni tipovi napisa koji »pokrivaju« tipologiju cjelokupne međuratne (1914-1940) publicistike na razini recepcije britanske književnosti u našoj periodici:

- feljtoni o pojedinom piscu i njegovu opusu (npr. Krležin članak objavljen u *Jutarnjem listu* 1926. godine¹⁹);

- razgovori/polemike među piscima (npr. H. Pearson, »Shaw contra Chesterton«, *Obitelj*, 1936; J. Torbarina, »Staljin – Vels – Šo o krupnim problemima sadašnjice«, *Nova Evropa*, 1935);
- članci u kojima se prenose stajališta stranog pisca/kritičara, bez namjere za isticanjem vlastita mišljenja (npr. članak nepoznatog autora »Shaw i kršćanstvo« objavljen u *Narodnim novinama* 1920);
- satirični napisi koji graniče s invektivama (npr. tekst T. Ujevića o Shawu, iz *Hrvatskog dnevnika* 1938);
- prerađeni intervjui (npr. članak »Misli Georg Bernard Shaw-a« u *Dubrovačkoj tribuni* 1929);
- neki osvrti na kazališne predstave koji teže prema »akademizmu« (spomenuta rasprava Josipa Bognera).

Stavljajući u središte svoga zanimanja upravo Shawovu političnost, Krleža ne šteti toga pisca; kaže da je Shaw – pišući za građansku klasu – ostao žrtvom paradoksalne konstatacije fakata, »i nije čudo što je tako polagano prelazio u neku tihu rezignaciju, više nalik na mudrost Anatola Francea, nego na borbenost jednoga O 'Neilla ili Londona.«²⁰ Krleža zamjera Shawu negativnu analizu u kojoj je ostao »bez kontrapunkta, podlegnuvši jednom destruktivnom nagonu paradoksalnosti.«²¹

Vladimir Vuković pak priznaje Shawu socijalističko političko uvjerenje, ali mu odriče demokratičnost: »On nalazi i koju riječ priznanja za Mussolinija, baš kao i za hipotetički 'napredak Rusije'.«²²

Socijalist Shaw čini se odgovarao je svojim stavovima zagovarateljima jugo-unitarizma i centralizma, pogotovu nakon uvođenja diktature u siječnju 1929. Ta je godina ujedno važna za recepciju Shawa zbog piščeva posjeta Dubrovniku. U *Dubrovačkoj tribuni* tako, prigodom svoga posjeta »Jugoslaviji« Shaw daje izjave o kazalištu, laburističkoj stranci, europskim režimima, ali ono što se posebno ističe Shawovo je podržavanje ideje o jakoj i velikoj državi: »Vi bi možda bili prinuđeni da ponovo pozovete Austriju, da nije bilo mudrosti Kralja Aleksandra. Lako je vladati sa malim državicama. Kada bi Vi bili podijeljeni na Srbiju, Crnu Goru i Hrvatsku našao bi se već neko ko bi Vas progutao. Ne kažem ko bi to bio.«²³

Godine 1931. Shaw je, prema pisanju Danijela Uvanovića, posjetio Moskvu da – u doba svoga jubilarnog 75. rođendana – »izbjegne u Londonu ili gdje bilo u Evropi prevelikoj navali od čestitaka«²⁴ (*Hrvatska straža*, 1931). O tom posjetu Moskvi pisao je Lunačarski u svojim »Izvjestijama«.²⁵

Koliko god Shawov upliv u politiku i kulturu tadanje Europe bio velik, ipak su neki – pogotovu predstavnici katolički usmjerenog novinstva – poricali njegov utjecaj u suvremenoj Engleskoj smatrajući vječnog Shawova protivnika, na katoličanstvo preobraćenog Gilberta Keitha Chestertona, književnikom mnogo većega utjecaja na stvaranje kulturnog ozračja u Engleskoj.²⁶

Časopis *Obitelj* objavio je tako 1936. nekoliko napisa²⁷ kojima ističe superiornost Chestertona nad Shawom. Nazivajući ga »utilitarnim starcem« ni Tin Ujević nije blagonaklon prema Shawu. U članku objavljenom u *Hrvatskom dnevniku* 1938. Ujević spušta Shawa s idejnoga trona, štoviše: skida s njega aureolu koju su mu, po Ujevićevu sudu, bez pokrića darovali kritičari i »gospoda profesori«. Stavljajući određene biografske pojedinosti pod povećalo, Ujević rasvjetljava manje poznatu dimenziju proslavljenoga pisca koji, iako je u privatnom životu

mного i neoprostivo griješio, bit će – kako naš pjesnik sarkastično primjećuje - »danas sutra (biti) dio nastavnoga programa u Engleskoj, Škotskoj, Walesu«. ²⁸

O »višedimenzionalnosti« Shawovih stavova svjedoči sljedeći Uvanovićev komentar: »Shaw je socijalist, ali odbija Marxovu nauku. U katoličkom svijetu simpatično je primljeno njegovo zauzimanje za oslobođenje Iraca.«²⁹ U prilog predodžbi o paradoksalnosti ili »antitetičnosti« Shawovih stavova govori i primjedba nepoznatoga autora članka objavljenog u *Narodnim novinama* 1933. Naime, tu nailazimo na feljton o Shawovu komadu prikazanom tih dana u Londonu – *On the Rocks* (Na grebenu). Anonimni autor napisa zaključuje kako »U ovaj čas on (tj. Shaw, op. H.P.) ustaje protiv engleskog javnog mišljenja, koje je antifašističko« optužujući slavnoga dramatičara da je, ostajući vjeran »doktrinama svoje mladosti, koje žele ostvariti socijalizam svim sredstvima« pri tom sugerirao da se to učini – i fašističkim sredstvima! ³⁰

Godine 1940. u *Jutarnjem listu* Stanko Gašparović Shawa opisuje kao pisca u čijem se liku očituje »najodlučniji prijelom sa viktorijanizmom«. ³¹

3. 0 Očigledno je da je eklekticizam Shawovih pogleda našao plodno tlo u političkoj klimi hrvatskoga dijela Kraljevine SHS u dvadesetim, pa Kraljevine Jugoslavije koncem dvadesetih i u tridesetim godinama. Član socijalističkog kluba fabijevaca, ateist, vješt govornik, slavan dramatičar i pamfletist, imućan čovjek, »puritanac«, »heretik«, ³² svjetski putnik, čovjek univerzalna znanja, svoju je upućenost i raznolikost interesa pretočio u drame koje su za mnoge međuratne intelektualce bile/funkcionirale kao relevantne i poticajne društvene i političke rasprave. Pogledi na nemoralno stjecanje novca (*Zanat gospođe Warren*), na odnose u braku (*Candida*), vrline i mane žena (*Cezar i Kleopatra*), beskrupuloznost medicinara (*Liječnik u nedoumici*), buržoasku demokraciju (*Kolica s jabukama*)... – kao i brojne druge teme – bio Shaw dostupan u novinskim interviewima ili dramskim tekstovima odnosno kazališnim predstavama – činile toga tih godina već staroga ili ostarjeloga dramatičara važnim za građanski stalež onodobne hrvatske sredine, kojoj god njegovi pripadnici političkoj ili (ne)vjerskoj struji pripadali. Poznavati djelo, bolje reći, ideje Shawove čini se da je bilo pitanje prestiža. Biti *pro* ili *contra* (svejedno) njegovim stavovima bio je ukazatelj duhovne živosti pojedinca, njegove zrelosti i angažiranosti.

Ponudivši u *Jugoslavenskoj knjivi* 1940. poduži pregled pod naslovom »Britanski autori u jugoslavenskoj književnosti«, ³³ koji, što se Shawa tiče, ne nudi

nikakvu zanimljivost s aspekta komparatistike (iako bi se to iz samoga naslova moglo očekivati) jer ne smješta toga dramskoga pisca ni u kakav kontekst u kojemu bi bila moguća usporedba s domaćim piscem/piscima – Dragutin Prohaska tvrdi da hrvatska javnost tek »odnedavno zna« za Shawa koji zapravo »Englezima ne znači onoliko, koliko nama«. ³⁴ Zaključujući članak zvučnom mišlju kako nam se »Otvorila (nam se) tek sada mogućnost direktnoga spoja« (1920!) s britanskim piscima, Prohaska je time ostavio mogućnost za argumentiranije otvaranje (ili zatvaranje) vrata Shawu u hrvatskoj kulturnoj javnosti. Čini se da su u narednom razdoblju vrata doista bila širom otvorena: koliko u kazališnom smislu toliko (ako ne još i više!) u smislu svjetonazora pa i političkog ozračja tadanjega hrvatskog prostora.

I. (RADNA) BIBLIOGRAFIJA

Zastupljenost Georgea Bernarda Shawa (1856-1950)
u hrvatskoj kritici 1914-1940.

1914

Tucić, Srđan, »Iz londonskih kazališta«, *Savremenik*, Zagreb, 9, 1914, 6, 339-340

1920

Franić-Požežanin, Ivan, »Bernard George Shaw i Racine«, *Kazališni list*, Zagreb, 1, 1920-21, 5, 3-4

L. L., »Najnovije djelo Bernarda Shawa«, *Kazališni list*, Zagreb, 1, 1920-21, 9, 5-6. (Prikaz djela: G. B. Shawa *Heartbreak House*)

L- nj-ac, »Bernard Shaw 'Liječnik u dilemi'. Pred premijeru u Narodnom kazalištu«, *Kazališni list*, Zagreb, 1, 1920-21, 17, 2

Prohaska, Dragutin, »Britanski autori u jugoslavenskoj književnosti«, *Jugoslavenska njiva*, Zagreb, 4, 1920, 15, 328-332

1921.

Anonim., »Prigodom premijere 'Candide'«, *Život*, Split, 3, 1921, 512

Franić-Požežanin, Ivan, »Bernard George Shaw i Racine«, *Kazališni list*, Zagreb, 1, 1920-21, 5, 3-4

L. L., »Najnovije djelo Bernarda Shawa«, *Kazališni list*, Zagreb, 1, 1920-21, 9, 5-6. (Prikaz djela: G. B. Shawa Heartbreak House)

Maixner, Rudolf, »Pedagogija Bernarda Shawa«, *Obzor*, Zagreb, 62, 1921, 351, 11.

1922.

Anonim., »Androklo i lav (U oči premijere)«, *Kazališni list*, Zagreb, 1, 1922, 12, 5-5; 14, 7-8. (Prikaz djela)

Livadić, Branimir, »Bernarda Shawa 'Cezar i Kleopatra'«, *Kazališni list*, Zagreb, 3, 1922, 11/12, 9-10

Maixner, Rudolf, »Nove komedije Bernarda Shawa«, *Obzor*, Zagreb, 63, 1922, 21, 3

1924.

Anonim., »Zanat gospođe Warren«, *Kazališni list*, Zagreb, 2, 1924, 12 (37), 3-4

1925

Anonim., »G. B. Shaw, 'Natrag Metuzalemu'«, *Hrvatska pozornica*, 1925-26, 225-226. (Prikaz djela B. Shawa; o razlogu komedije uopće)

Batušić, Slavko, »Bernard Shaw: Sveta Ivana. Pred današnju premijeru u Narodnom kazalištu«, *Novosti*, Zagreb, 19, 1925, 171, 4-5

Lovrić, Božo, »Kult B. Shawa u Pragu«, *Slobodna tribuna*, Zagreb, 5, 1925, 606, 6-7.

Lovrić Božo, »Bernard Shaw osvojio sve češke pozornice,«, *Hrvatska pozornica*, Zagreb, 1925-26, 31, 531-533

1926.

Anonim., »G. B. Shaw, 'Natrag Metuzalemu'«, *Hrvatska pozornica*, Zagreb, 1925-26, 225-226. (Prikaz djela B. Shawa; o razlogu komedije uopće)

Anonim., »Nekoliko riječi o modernoj engleskoj drami«, *Hrvatska pozornica*, Zagreb, 1926-27, 14, 10-12

Krleža, Miroslav, »Sedamdeset godina Georga Bernarda Shawa. 1856-1926.«, *Jutarnji list*, Zagreb, 15, 1926, 5243, 18-19

- Krleža, Miroslav, »Govor Bernarda Šo-a na sedamdeseti rođendan«, *Književna republika*, Zagreb, 3, 1926, 4, 205-208 (Uvod M. Krleže)
- Lovrić, Božo, »Bernard Shaw osvojio sve Češke pozornice«, *Hrvatska pozornica*, Zagreb, 1925-26, 31, 531-533
- Tomašić, Stanko, »Bernard Shaw. Nekoliko nevezanih misli povodom 70. godišnjice«, *Književna republika*, Zagreb, 1, 1926, 26, 5
- Vinković, Hinko, »Bernard Shaw«, *Morgenblatt*, Zagreb, 41, 1926, 180, 6

1927.

- »Nekoliko riječi o modernoj engleskoj drami«, *Hrvatska pozornica*, Zagreb, 1926-27, 14, 10-12
- d., »G. B. Shaw i kršćanstvo«, *Narodna politika*, Zagreb, 10, 1927, 83, 2-3
- Kujundžić, Josip, »Bernard Shaw«, *Vijenac*, Zagreb, 5, 1927, VII/7-8, 182-185
- Podolšak, Stjepan, »George Bernard Shaw«, *Narodna politika*, Zagreb, 10, 1927, 108, 29-30. (Prikaz studije W. T. Kanea o Shawu)

1929.

- Anonim., »Misli G. B. Shaw-a o drami i pozorištu«, *Dubrovačka tribuna*, Dubrovnik, 1, 1929, 15, 1-2
- Batušić, Slavko, »B. Shaw«, *Pantheon*, Zagreb, 1929, 2, 44-46. (Predavanje u zagrebačkom kazalištu, 29. 12, 1929.)
- Lovrić, Božo, G. Bernard Shaw u Pragu (lat), *Život i rad*, Beograd, 2, 1929, IV/21, 675-680. (ćir.) (Prikaz rada G. B. Shawa)
- Lupis - Vukić, Ivo F., »Bernard Shaw kao turista u Dalmaciji«, *Jugoslavenski turizam*, Split, 2, 1929, 6, 189
- R., »Bernard Shaw u Dubrovniku«, *Narodna svijest*, Dubrovnik, 2, 1929, 23.
- Vuković, Vladimir, »G. B. Shaw o sveučilištu i o demokraciji«, *Obzor*, Zagreb, 70, 1929, 291, 2.# V.I.V.

1930.

- Mesarić, Kalman, »Malicijozno se smješka stari gospodin Shaw (The Apple Chart kod Reinhardta)«, *Riječ*, Zagreb, 26, 1930, 13, 12

Mesarić, Ka/Iman/, »'The English Players'«, *Riječ*, Zagreb, 26, 1930, 47, 13-14.
(Prikaz izvedbi - W. Shakespeare: Hamlet i B. Shaw: Sveta Ivana, u zagrebačkom kazalištu)*

1931.

343. Anonim., »Mladost Bernarda Shawa«, *Narodne novine*, Zagreb, 97, 1931, 162, 4

Hergešić, Ivo, »B. G. Shaw, O 75-godišnjici rođenja«, *Obzor*, 72, 1931, 173, 2

Horvat, Josip, »Najzvučnije književno ime Europe. 75 godišnjica G. B. Shawa«, *Jutarnji list*, Zagreb, 20, 1931, 6997, 7

Horvat, Josip, »Uoči gostovanja British Playersa. Shawova Candida i njezino značenje u modernom teatru«, *Jutarnji list*, Zagreb, 20, 1931, 7118, 7

Uvanović, Danijel, »G. B. Shaw, drugi o Shawu i Shaw o drugima. Povodom 75-godišnjice famoznog G. B. Shawa«, *Hrvatska straža*, Zagreb, 3, 1931, 167, 4

1932.

Bab, Julius, »Kućevlasnici. Iz knjige 'Bernard Šo' od Julija Baba«, *Kazališni list*, Zagreb, 1932, 7, 3-4, 10-11. (Prikaz djela Widower's House)

Usp. Josip Bogner, »Od naturalističkog teatra do teatra groteske«, *Hrvatska revija*, 5, 1932, 12, 762-770

1933

Anonim., »Dva nova djela G. B. Shawa i H. G. Wellsa«, *Narodne novine*, Zagreb, 99, 1933, 280, 3-4

1934.

Bab, Julius, »Kućevlasnici. Iz knjige 'Bernard Šo' od Julija Baba«, *Hrvatski list*, Zagreb, 15, 1934, 132, 7

Mesarić, Kalman, »'Pigmalion'. Prigodom premijere komedije Bernarda Shawa«, *Narodne novine*, Zagreb, 100, 1934, 279, 4

Torbarina, Josip, »Posljednja faza Bernarda Shawa«, *Hrvatsko kolo*, Zagreb, XV, 1934, Zagreb, 337-346

Torbarina, Josip, »Shaw i fonetika«, *Obzor*, Zagreb (6. 12), 1934

1935.

Torbarina, Josip, »Staljin - Vels - Šo o krupnim problemima sadašnjice«, *Nova Evropa*, Zagreb, sv. XXVIII, 1935, Zagreb, 1, 30-32

1936.

Anonim., »Bernard Shaw među ženama«, *Obitelj*, Zagreb, 8, 1936, 34, 644

Anonim., »B. Shaw o svom književnom radu. Što misli o svojim djelima autor komedije 'Nasukani'«, *Komedija*, Zagreb, 3, 1936, 2(89), 4

Chesterton, G. K., »Gospodin Bernard Shaw«, *Obitelj*, Zagreb, 8, 1936, 34, 647-649

Pearson, Hesketh, »Shaw contra Chesterton!«, *Obitelj*, Zagreb, 8, 1936, 34, 645-646+656

Torbarina, Josip, »George Bernard Shaw. Predavanje u Pučkom sveučilištu prigodom 80-godišnjice života«, *Narodne novine*, Zagreb, 102, 1936, 92, 3-4

Torbarina, Josip, »Bernard Shaw. Nasukani. Pred premijeru u Narodnom kazalištu«, *Obzor*, Zagreb, 76, 1936, 26, 1-2

1937

Fotez, Marko, »Shaw opet na našoj pozornici. Pred izvedbu 'Candida'«, *Novosti*, Zagreb, 31, 1937, 130, 9

1938.

Katić, Milan, »U suvremenoj engleskoj literaturi dominiraju tri velika imena Shaw, Wells, Maugham«, *Novosti*, Zagreb, 32, 1938, 254, 11

Ujević, Tin, »Starost utilitarnog starca Irca G. B. Shawa«, *Hrvatski dnevnik*, Zagreb, 3, 1938, 663, 12

1939

Chesterton, G. K., »Portret G. B. Shawa«, *Hrvatska straža*, Zagreb, 11, 1939, 263, 5 (Prikaz djela *Heretics*)

Maurois, Andre, »Socijalizam Bernarda Shawa«, *Radnički glasnik*, 18, 1939, 3/4, 5

1940

Gašparović, Stanko, »Karakteristike engleske poslijeratne književnosti. Od viktorijanizma do današnjih dana«, *Jutarnji list*, Zagreb, 29, (11.6.) 1940, 10196, 16 # St. G-ić

Prohaska, Dragutin, »Britanski autori u jugoslavenskoj književnosti«, *Jugoslavenska njiva*, 4, 1920, 15, 328-332

II. Shaw u hrvatskom kazališnom repertoaru (1914-1920) ³⁵

HNK – Zagreb

Liječnik u dilemi (The Doctor's Dilema), prev. ?, red. B. Gavella, 7 predstava (1921-22)

Cezar i Kleopatra (Caesar and Cleopatra), prev. Iso Velikanović, red. Aleksandar Vereščagin, 5 predstava (1922)

Đavolov učenik (The Devil's Disciple), prev. St. Vinaver, red. Tito Strozzi, 9 predstava (1924-25)

Sveta Ivana (Saint Joan), prev. Slavko Batušić, red. B. Gavella, 10 predstava (1926-26)

Kućevlasnici (Widower's Houses), prev. J. Kulundžić, red. A. Verli, 10 predstava (1927-28)

Candida, prev. S. Tucić, red. H. Nučić, 2 predstave (1937-38)

NARODNO POZORIŠTE ZA DALMACIJU – SPLIT

Candida, prev. Niko Bartulović, red. N. Bartulović, 2 predstave (1921-1922)

Zanat gospođe Warren (Mrs Warren's Profession), prev. ?, red. R. Pregorc, 2 predstave (1922)

Pygmalion, prev. ?, red. Viktor A. Bek, 4 predstave (1925)

HRVATSKO NARODNO KAZALIŠTE - OSIJEK

Androklo i lav (Androcles and the Lion), prev. A. Harambašić (prijevod pretpostavljam s njemačkog), red. V. Bek, 3 predstave (1922)

Zanat gospođe Warren, prev. Vl. Barac, red. T. Tanhofer, 3 predstave (1924)

Pygmalion, prev. N. N., red. T. Tanhofer, 4 predstave (1924)

Liječnik u dilemi, prev. Borivoje Nadić, red. T. Tanhofer, 7 predstava (1931-32)

Kućevlasnici, prijevod s njem., red. A. Gavrilović, 8 predstava (1934)

Liječnik u dilemi, prev. Jozo Ivakić, red. T. Tanhofer, 2 predstave

Sveta Ivana, prev. Sl. Batušić, red. S. Leitner, 7 predstava, (1935-36)

Đavolov učenik, prev. ?, red. Đ. Petrović, 5 predstava

GRADSKO KAZALIŠTE – VARAŽDIN

Zanat gospođe Warren, o prevoditelju, redatelju i broju predstava – nema podataka

BILJEŠKE

¹ To je ujedno i glavni razlog zbog kojega na temelju naslova nije moguće odrediti precizan broj članaka u kojima se govori o Shawu. Napominjem da mi za izradu ovog priloga nisu bili dostupni svi tekstovi koje spominjem u priloženoj Bibliografiji.

² Npr. Josip Bogner, »Od naturalističkog teatra do teatra groteske«, *Hrvatska revija*, 5, 1932, 12, 762-770.

³ ...Koliko god ta moderna sintagma bila neprimjerena onodobnom stanju znanosti o književnosti u Hrvatskoj.

⁴ Nažalost, taj Krnicov napis nisam mogla pronaći.

⁵ Srđan Tucić, »Iz londonskih kazališta«, *Savremenik*, 9, 1914, 6, 340.

⁶ Vidi prilog o Shawu na hrvatskom kazališnom repertoaru.

⁷ Vidi priloženi popis Shawovih djela na hrvatskom kazališnom repertoaru.

⁸ Božo Lovrić tako objavljuje članke »Kult B. Shawa u Pragu« (*Slobodna tribuna*, 5, 1925, 606, 6-7) i »Bernard Shaw osvojio sve češke pozornice« (*Hrvatska pozornica*, 1925-1926, 31, 531-533).

⁹ Rudolf Maixner, »Pedagogija Bernard Shawa«, *Obzor*, 62, 1921, 351 (25. 12. 1921), 1 #rm.

¹⁰ Isto.

¹¹ Srđan Tucić, »Iz londonskih kazališta«, *Savremenik*, 9, 1914, 6, 340.

¹² Branimir Livadić, »Bernard Shawa Cezar i Kleopatra«, *Kazališni list*, 2, 1922, 11/12, 9-10.

¹³ Ivan Franić Požežanin, »Bernard George Shaw i Racine«, *Kazališni list*, 1, 1920-1921, 5, 3.

¹⁴ 1-nj-ac, »Bernard Shaw Liječnik u dilemi (Pred premijeru u Narodnom kazalištu)«, *Kazališni list*, 1, 1920-21, 17, 2.

¹⁵ -il-, »Najnovije djelo Bernarda Schawa«, *Kazališni list*, 1, 1920-21, 9, 5 (dakako: pogrešno napisano autorovo prezime, op. H. P.)

¹⁶ Slavko Batušić, »Bernard Shaw: Sveta Ivana. Pred današnju premijeru u Narodnom kazalištu«, *Novosti*, 19, 1925, 171 (24. 6. 1925), 4-5. # S. B.

¹⁷ O hrvatskoj književnoj kritici u razdoblju 1914 –1940. vidi poglavlje 4.2 u mojoj knjizi *Posrednici engleske književnosti u hrvatskoj kritici (u razdoblju od 1914. do 1940. godine)*, Zagreb, Hrvatsko filološko društvo, 2003.

¹⁸ Usp. Josip Bogner, nav. dj.

¹⁹ Miroslav Krleža, »Sedamdeset godina George Bernarda Shaw-a 1856-1926.«, *Jutarnji list*, 15, (15. 9.) 1926. , 5243, 18-19 # M. K.

²⁰ Isto.

²¹ Isto.

²² Vladimir Vuković, »G. B. Shaw o sveučilištu i o demokraciji (Od našeg dopisnika)«, *Obzor*, 70, 1929, 291, 2. # V. I. V.

- ²³ Anonim., »Misli Georg Bernard Shaw-a«, *Dubrovačka tribuna*, 1, 1929, 15, 1.
- ²⁴ Danijel Uvanović, »G. B. Shaw, drugi o Shawu i Shaw o drugima. Povodom 75 godišnjice života famoznog G. B. Shawa«, *Hrvatska straža*, 3, 1931, 167, 4.
- ²⁵ Isto.
- ²⁶ Usp. isto.
- ²⁷ Hesketh Pearson, »Shaw contra Chesterton«, G. K. Chesterton, »Gospodin Bernard Shaw«, oba napisa u: *Obitelj*, 8, 1936, 34.
- ²⁸ Tin Ujević, »Stvarnost utilitarnog starca Irca G. B. Shaw-a«, *Hrvatski dnevnik*, 3, 1938, 663, 12.
- ²⁹ Danijel Uvenović, nav. dj.
- ³⁰ Anonim., »Dva nova djela. G.B. Shaw i H. G. Wells«, *Narodne novine*, 99, 1933, 280, 3-4.
- ³¹ Stanko Gašparović, »Karakteristike engleske poslijeratne književnosti. Od viktorianizma do današnjih dana«, *Jutarnji list*, 29, (11.6.) 1940, 10196, 16 # St. G-ić
- ³² Slavko Batušić, »Bernard Shaw«, *Pantheon*, 1929, 2, 44-46.
- ³³ Dragutin Prohaska, »Britanski autori u jugoslavenskoj književnosti«, *Jugoslavenska njiva*, 4, 1920, 15, 328-332.
- ³⁴ Isto, 331.
- ³⁵ Podaci preuzeti iz: *Repertoar hrvatskih kazališta 1840-1861-1980* (ur. Branko Hećimović), knj. 1, Zagreb, Globus, 1990.

